

Admir Mulaosmanović, *Iskušenje opstanka – Izetbegovićevih deset godina 1990.-2000*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013, 309.

Pisati o državicima čije je djelovanje najneposrednije utjecalo na prilike u kojim živimo, na postojeću državnu i društvenu stvarnost, iznimno je zahtjevno i nezahvalno. Kada je Alija Izetbegović u pitanju, cijelu stvar dodatno komplicira opseg kontroverzi koje su se, s razlogom ili ne, plele i još uvijek pletu oko njegove ličnosti. Ipak, postavlja se pitanje: zašto je Izetbegović, premda se zalagao i borio za neupitne političke, civilizacijske i ljudske vrijednosti, čak i među dobronamjernim ljudima - a o političkim protivnicima da i ne govorimo - nerijetko bio predmet kritike upitne zasnovanosti, nerazumijevanja i osporavanja. Temeljna činjenica koja mnogima predstavlja smetnju u pokušajima objektivnog razumijevanja Alije Izetbegovića i njegove politike jeste njegova nekonvencionalnost i atipičnost kao političara. Njegov političko-državnički angažman, ako nije bio neposredni izraz njegovih duhovnih opredjeljenja i životne filozofije, onda se sigurno na njih veoma tijesno naslanjao, čineći, u svojoj osnovi, vanjsku sastavnicu jedinstvenog pojavnog lika Alije Izetbegovića. Havelovski i degolovski tip, Izetbegović nije poimao, niti je mogao poimati, politiku kao puko oruđe ostvarivanja interesa, kao od etičkih obzira i zasada otuđenu djelatnost koja ne mari za principe pravde i humanosti, makar je njegovom narodu, u kriznim devedesetim, doista bio potreban lider spreman koristiti sve vještine i lukavstva politike da bi se osigurao narodni opstanak. I kako je glavnu sadržajnost njegovog intelektualnog i etičkog usmjerenja činilo islamsko učenje, koje i obrazovaniji krugovi u Evropi, a naročito bosanskohercegovačkom susjedstvu, zahvaljujući rasprostranjenim stereotipima i predrasudama, nerijetko doživljavaju i tumače kao suprotnost vrijednostima demokratije, slobode i jednakosti, to je cjelokupnoj Izetbegovićevoj djelatnosti često pripisivan nekakav skriveni smisao u smislu isključive borbe za islam i islamski poredak, što je proširivalo opseg rasprava u kojim su dominirali spekulacija i nagađanje a u drugi plan ostavljani stvarnost i činjenice. Bosanskohercegovački historičar Admir Mulaosmanović je bio itekako svjestan navedenih deformacija u pogledima na Aliju Izetbegovića, pa je u svojoj studiji o Izetbegoviću, po mom sudu s pravom, pratio dvostruki plan – težišni, politički, i ništa manje važan intelektualni i etički, čije objektivno razumijevanje, uključujući njihov suodnos, sužava prostor manipulaciji u ocjenama Izetbegovića kao čovjeka, intelektualca, državnika i političara.

Mulaosmanovićevim istraživanjem Izetbegović je prikazan u svoj punini muslimanskog intelektualca koji je nastojao izmjestiti islamska vrela i naslijeđe iz statične percepcije minulih stoljeća, poimajući ih kao podlogu i podsticaj širem

preporodu muslimanskih naroda na obrazovnom, društvenom i ekonomskom planu, umjesto rasprostranjenih pristupa koji, insistirajući na često beznačajnim doktrinarnim i iskustvenim finesama i zasebnostima, umotanim u teološko i šerijatsko ruho, favoriziraju razlike i pothranjuju stagnaciju. U tom smislu su Izetbegovićevi antiformalistički intonirani stavovi u različitim radovima, obraćanjima i porukama važan doprinos savremenom promišljanju krize muslimanske civilizacije te podrška pristupima i praksama koji u islamu vide inspiraciju i pokretačku snagu u pravcu pozitivne promjene, koja se prije svega treba dogoditi u pojedincu da bi eventualno mogla biti ostvariva na razini kolektiviteta. U pojavnom smislu, a to su bile i moje lične impresije, Izetbegović se po svemu doimao kao racionalist kojem je strana svaka mistifikacija, svaki dogmatizam, duhovna zatvorenost i pretjerivanje bilo koje vrste. Nije volio prazan govor nacifran frazama, bez srži, suštine i jasnoće o stvarima o kojim se govori.

Knjigom Admir Mulaosmanovića konačno se počinje popunjavati jedna ozbiljna praznina u historijskoj nauci koja tretira sudbonosna događanja posljednjeg desetljeća XX stoljeća, u kojim je Bosna i Hercegovina preživjela raspad Jugoslavije i opstala i afirmirala se kao ideja i država. To je, prema zamislima nositelja velikodržavnih ideja, bilo najmanje očekivano ishodište propasti jugoslavenske države, a najveća zasluga za takav rasplet, u personalnom smislu, svakako pripada Aliji Izetbegoviću. Mulaosmanović je uspješno oslikao političko-državnički put Alije Izetbegovića od borca za ljudska prava muslimana u Jugoslaviji do neospornog bosanskohercegovačkog i bošnjačkog lidera, koristeći se glavninom dostupnih i relevantnih objavljenih izvora, knjiga, članaka i rasprava. Vješto je osvijetlio odsustvo političke ambicije, kao karakterističan izraz njegove duhovne fizionomije, koje mu je pomoglo da očuva prirodnost, pristupačnost, osjećaj jednakosti sa drugim ljudima, ali i da u najtežim trenucima po njegov narod i državu ne prestane insistirati na univerzalnim vrijednostima i humanizaciji ljudskih odnosa. Zbog takvih pristupa protivnici i kritičari su ga smatrali nedoraslim i nepodesnim da vodi državu kojoj su neprijatelji namijenili nestajanje. Istovremeno, to ga je činilo jedinstvenim i različitim na političkoj areni Balkana devedesetih, kojom su kormilarili velikodržavni projekti, nacionalni pragmatizmi i moralni sunovrat koji je potirao temeljne vrijednosti savremene civilizacije. Jedno desetljeće nakon Alije Izetbegovića, bez obzira kako neko cijenio njegovo naslijeđe, u bosanskohercegovačkom društvenom i političkom prostoru osjeća se praznina na polju kredibilne politike, a ono što se danas događa podsjeća nas na Izetbegovićeve riječi kada je upozoravao da poslijeratni oporavak i prateća tranzicija neće moći proći bez nepravde, nejednakosti i zloupotreba, ali i kada je upućivao javne ličnosti i zvaničnike da moraju imati potrebnu dozu osjetljivosti i obzira prema potrebama građana, naročito boračkih i siromašnih slojeva društva.

Izetbegović je bio lider kojeg je nosio osjećaj izrazite odgovornosti spram preuzetih javnih obaveza; danas, nerijetko, javna funkcija je izvor prava i privilegija, zbog kojih se formiraju nove partije, presvlače stranački dresovi i ulazi u najrazličitije političko-stranačke nagodbe.

Mulaosmanović je obuhvatio glavninu relevantnih činjenica koje objašnjavaju Izetbegovićevu ličnost, ideje, vizije i opredjeljenja, kontekst njegovih stavova i odluka, uključujući one koje će posigurno biti predmet rasprava i sporenja u dolazećim vremenima. Neke autorove konstatacije i tvrdnje tražile su dodatnu elaboraciju i potkrjepu, a neka pitanja su ostala bez šireg razmatranja i analize. Također, autorov stil može biti predmet prijepora, sa jedne strane provokativan, dopadljiv, privlačan, bez nepotrebnih poopćavanja i teoretizacije, sa druge pak naglašeno interpretativan, sa jakim autorskim prisustvom i elementima polemike i rasprave. Pa ipak, premda je i sam autor primijetio da svojim radom ne pretendira donijeti definitivne sudove o Izetbegoviću kao političaru te da bi njegovo djelo prije svega trebalo poslužiti kao temelj budućim istraživačima iste ili srodne teme, nema sumnje da su već ovom njegovom knjigom prepoznata i rasvijetljena mnoga bitna obilježja Izetbegovićeve ličnosti te ponuđeni, u krajnju ruku, prilično relevantni i utemeljeni odgovori koji se tiče njegovog intelektualnog i državnčkog profila. Ovo djelo prezentira i tumači obilje relevantnih činjenica i detalja iz Izetbegovićeve biografije, donoseći prilično zaokruženu i konzistentnu predstavu o njegovoj osebujnoj personalnosti, ali i tegobama i izazovima državnika, mislioca i čovjeka kojeg je historija provela kroz nesvakidašnja iskustva njene hirovite dinamike.

Adnan Jahić